

הכנסת השביעית
מושב רביעי

פרוטוקול מס' 193

ישיבת ועדת החינוך והתרבות
יום ד', כ"ו באדר א', תשל"ג - 28.2.73
בשעה 8.45 בבוקר

נכחו:

חברי הוועדה: א. רימלט - היו"ר
נ. אליעד
מ. יריד
א. ורדיגר
א. כץ
מ.צ. נריה
א. רזיאל-נאור

מוזמנים: א. שמואלי - ט/סנכ"ל משרד החינוך והתרבות
מנהל האגף לפיתוח מערכת החינוך
י. שרלין - מפקח ארצי, מנהל היחידה לטיפול
בחלמ"ד, משרד החינוך והתרבות
ש. מלכיאלי - מנהל האגף לילד ולנוער,
משרד הסעד
א. קרייזלר - מנהל המרכז לפניעת עבריינות,
משרד הסעד
י. שיפטן - מנהל המחלקה לחינוך,
עיריית ירושלים

מזכירת הוועדה: ד. פלר

רשמה: ל. צ'סנר

סדר-היום: אי-פתיחה כתות קלט בירושלים - הצעה לסדר-היום
של ח"כ ד. לוי, שהועברה לוועדה ממליאת הכנסת

פותח את הישיבה.

הי"ר א. רימלט:

אנו מטשיבים בדיון בהצעתו לסדר-היום של חה"כ לוי. נציגי המשרדים נתבקשו להשיב היום לשאלות ולהערות של חברי הוועדה שהושמעו בישיבה הקודמת. כן ביקש חה"כ לוי לקבל רשימה של הרשויות המקומיות שבהן יש קציני ביקור סדיר, ושל אלה שלא הופעל הנושא של כחות קלט, ואני מבין שמספרן הוא די גדול.

יש לנו כאן רשימת השמות של קציני הביקור הסדיר ונמסור אותה ליושב-ראש.

א. שמואל:

בחוברת של קציני הביקור הסדיר לא נכללו קציני הביקור הסדיר של עיריית ירושלים, מאחר שעד עכשיו משרד החינוך לא השתתף בהחזקתם. לפני שהרשימה תימסר לוועדה אני מבקש להוסיף את קציני הביקור הסדיר של עיריית ירושלים.

י. שיפטן:

הייתי מבקשת לדעת למה נדחה בנכס הערכים שעמד להתקיים היום.

א. רזיאל-גאור:

שמעתי לפני כמה ימים, כי הרמטכ"ל שהיה צריך להופיע בכנס בתוך מרצה מרכזי, מסיבות שלו ביקש לדחות את השתתפותו. חשבנו שחשוב שהרמטכ"ל ישתתף בכנס כזה, ומסיבה זו החלטנו לדחותו עד שתהיה הדגשה שמבחינת מצב העניינים יוכל הרמטכ"ל להשתתף בכנס מסוג זה.

א. שמואל:

אתמול עברתי על החוברת של מועדון חינוך על-יסודי וראיתי שישנה שם הבחנה בין מוסד ממלכתי דתי לבין מוסד כללי. ייתכן שענין המונחים הוא מקרי למדי, אבל זה עושה רושם לא נעים והייתי מציעה לחפש מונח אחר, כדי לא להבחין בין מוסד דתי לבין מוסד כללי. כך זה לא יכול להשאר.

א. רזיאל-גאור:

עברתי על החוברת למלאת 25 שנה למדינה, יש שם תכניות שמוצעות לחינוך הממלכתי הדתי, כמו למשל התכנית "יד לנופלים", ונאמר שם במפורש: אזכרה לחללי מלחמת השחרור וחללי המחתרות; בחינוך הממלכתי לא מוזכרים בתכנית את המחתרות. בחינוך הממלכתי דתי יש תכנית סיול בה מוזכרים בפירוט ביקור בהיכל הגבורה בעכו, ובהיכל הגבורה בירושלים, בבית-הסוהר המרכזי. בחינוך הממלכתי הכללי מוזכרים "עכו" בלבד. אם זה דבר שמשרד החינוך מכיר בו, מדוע הוא טוב רק לילדים בבית-הספר הממלכתי הדתי ולא לממלכתי כללי, ובן להיפך. הייתי מבקשת לתקן את הדברים האלה.

א. שמואל:

אין לנו מונחים יותר טובים; בחינוך העל-יסודי אנחנו צוהגים להשתמש במונח: בית-ספר ממלכתי-דתי, ולבית-ספר לא-דתי, בית-ספר כללי. נהגנו כך במשך 25 שנה, ואיני רואה כל סיבה לשנות. אין זה אומר שמי שהוא דתי אינו נכלל בבתי-הספר הכלליים, משום שאיני בקרא כך. אם לגבי נאור יש הצעת מונח טוב יותר, אנחנו מוכנים לשקול אותו. (א. רזיאל-גאור: זו אינה פעם ראשונה שאני מעוררת שאלה זו). אני מוכן להביא זאת להנהלת המשרד, בתגובה ראשונה איני רואה צורך בשינוי.

לגבי החוברת למלאת 25 שנה - עלי לעיין קודם בחומר ולהתייעץ עם מי שערך אותו לפני שאוכל להשיב על השאלה.

ש. מלביאל:

אקדים ואשתמש בביטוי תלמודי בצורה קצת מתוקנת: מגלגלים זכות על-ידי זכאי וחובה - אני חושב שחה"כ לוי זכה, שנושא אשר קשור במשרד הסעד בצורה די ניכרת נדון בוועדה זו של הכנסת, מפני שזה אחד הנושאים שבו יש קשר רב בין משרד החינוך לבין משרד הסעד, ובדרך-כלל נושאים הנוגעים למשרד הסעד נדונים בוועדת השרותים הציבוריים של הכנסת. חלק מחברי הכנסת חברים בשתי הוועדות, על-כן אני חושב שזו לא רק זכות, אלא גם חובה. אם מותר לי לומר, רצוי שגם חברי ועדת החינוך והתרבות של הכנסת יהיו מצויים בנושא זה.

הי"ר א. רימלט:

עלי לקבוע שנושא זה נדון כאן לא מתוך חיפוש זכות, אלא מפני שמליאת הכנסת העבירה את ההצעה לסדר-היום בנושא זה לוועדת החינוך והתרבות.

ש. מלביאל:

ראשית, יורשה לי לתקן משהו בפרוטוקול של הישיבה הקודמת, כי לדעתי התיקון חשוב, ואחד הדברים אינם נראים באור נכון. בעמוד 4 אמרתי: "לקבוצות הקלט יש שלושה שותפים: משרד החינוך, הרשות המקומית ומשרד הסעד. חלקו של כל אחד מהשותפים הוא בזה: הרשות המקומית מאתרת את הילדים, ואם היא מוצאת צורך להקים קבוצת קלט, עליה לדאוג למבנה ולכל הקשור בו. משרד הסעד צריך לתת לקבוצה זו מורה במשרה מלאה... זה לא נכון, משרד החינוך הוא שנותן לקבוצת הקלט מורה במשרה מלאה ומשרד הסעד נותן מדריך חברתי במשרה מלאה; עובדת סוציאלית במחצית המשרה וייעוץ פסיכולוגי לפי שעות ובהתאם לצרכים של הקבוצה.

היתה שאלה יסודית: מה בעצם ענינו של משרד הסעד בענין זה? קבוצות הקלט הן לגיליים עליהם חל חוק החינוך הרבתי, וזה ענין של משרד החינוך. למה משרד הסעד פולש לתחום לא לו? כאן אני חייב להזכיר קצת היסטוריה.

משרד הסעד נכנס לפני מספר שנים לטיפול בנושא זה, כי שרות המבחן של המשטרה היפנה למשרד הסעד ילדים שנמצאו בירושלים בשוק מחנה-יהודה כשהם שולחים את ידיהם ברכוש לא להם, או שהמטרה חשה שהם עלולים ליפגש בן. למשרד הסעד התברר, כי היו אלה ילדים שלא ביקרו בבית-הספר בפשר החדשים, ולפעמים במשך שנים, והוא התחיל לחפש דרך לטפל בילדים אלה. המטרה שהיתה קיימת אז במשרד הסעד לטיפול בנושא זה, היה המרכז לפניעת עבריינות, שתפקידו להקדים תרופה למכה, כדי שהילדים לא יתדרדרו לעבריינות, אבל כאן היה צורך במטרה שונה.

היו לנו שיחות עם אנשי משרד החינוך, וטובים בשעתו כי ילדים מסוג זה, אשר נשרו מבית-הספר זמן רב ואינם נמצאים במסגרת לימודית חינוכית, יש לטפל בהם בצורה מיוחדת. כאשר הייתי איש משרד החינוך הדבר נדון בטוענה הפדגוגית של משרד החינוך, ואז טובים שמשרד החינוך ידאג להקמת מסגרות - שאחד-כך נקראו בשם קבוצות קלט - לילדים שצריך להחזיר אותם לאיזון שהיא מסגרת לימודית.

טובים אז על שלושה שותפים: הרשות המקומית תדאג להקמת המבנה ולציוד; משרד החינוך ידאג למורה לקבוצת הקלט במשרה מלאה, אם כי זה היה מעל וטעבר לתקן, מאחר שבקבוצה היו בדרך-כלל 10 עד 15 ילדים; משרד הסעד צריך לתת לקבוצת הקלט עוד שני עובדים שבלעדיהם הקבוצה אינה יכולה למלא את תפקידה, וזה המדריך החברתי, וכן ייעוץ פסיכולוגי כדי לארגן את הילדים ולנטות לתת טיפול אינדיבידואלי לבודדים, כדי להחזיר את הילדים האלה למסגרת לימודית מסוימת. העובדת הסוציאלית בחצי משרה צריכה לטפל בפעילות הסוציאליות של הילדים ובמידה רבה של הוריהם, כי ביותק הילדים ממסגרת החינוך הוא בועאי תוצאה מסבב זה או אחר בביתו של הילד. מבחינת ההיסטוריה של הענין, משרד הסעד לפי בקשתו והסכמתו של משרד החינוך נכנס לטיפול בנושא זה.

כמה נתונים וטיכומים על קבוצות הקלט של שנת תשל"א ומעקב אחריהם בתשל"ב, כדי שנדע פחות או יותר מה נעשה בקבוצות אלה וכיצד הפעולה הזאת הצליחה או לא הצליחה במידה זו או אחרת. אני קורא מתוך סקר קבוצות קלט שהוכן על-ידי משרדנו, בו נאמר: "הסקר הזה הקיף 49 ילדים בקבוצות קלט, שהם 25% מכלל הילדים בקבוצות קלט בתשל"א. 20 מתוך 49 ילדים נעדרו ממסגרת לימודית תקופה של שנה לפני כניסתם לקבוצת הקלט. 23 ילדים היו מחוץ למסגרת ביה"ס משנתיים עד שלוש שנים. לרוב הילדים היו בעיות בהסתגלותם למסגרת הלימודית והחברתית בבית-הספר. ל-39 ילדים היו בעיות לימוד והתנהגותם של 37 ילדים בכתה ומחוצה לה היתה בעייתית. רק 10 ילדים ביצוע עבריות, בעיקר גניבות. 39 ילדים כלל לא ביצעו עבריות. התנהגות חריגה אינה בהכרח התנהגות עבריינית."

כאן ניתן להזכיר יותר למה אותה יחידה במשרד הסעד, שתפקידה מניעת קטינים להתדרדרות, נכנסה לענין זה, כי השבנו שחשוב מאד להכניס ילדים אלה למסגרת לימודית כל שהיא לפני שיתדרדרו ויהיו לעבריינים. (ג. אלפנד: בתיאום עם משרד החינוך?) בהחלט. ברור לפי זה שגם משרד הסעד יודע וערך לכן שזה ענינו של משרד החינוך, והוא נכנס לענין לאור הנזקקות של הילדים האלה, וחשבנו שעל-ידי זה אנחנו תורמים גם לתפקיד הכללי של החינוך במדינה. אם לדבר בתור פטריוט של משרד הסעד, אנחנו על-ידי-כך בעצם חוסכים לנו טיפול במקרים שעלולים אחר-כך בצורה הרבה יותר חריפה להגיע לטיפולו של משרד הסעד ובמסגרות שבהן הסטיגמה היא הרבה יותר חריפה, אם זה שרותי המבחן או חסות הנוער וכו'.

ש. מלכיאלי:

מדובר כאן בילד המנותק במידה מסויימת גם מהסביבה הרגילה ובעיקר מבית-הספר. כאן ברצוני לצטט מתוך הסקר את הפרק על קבוצת הקלט כמסגרת טיפולית: "קבוצת קלט היא מסגרת טיפולית אשר כוללת מורה, מדריך ועובדת סוציאלית. מטרת הקבוצה היא לקלוט בין 10 עד 15 ילדים בגילאי חינוך חובה אשר נשרו ממסגרת הלימודית הרגילה. הילדים מנקרים בקבוצה יום-יום במשך 5 שעות. הטיפול מתבסס בעיקר על הדרכה קבוצתית אבל גולל גם טיפול אינדיבידואלי ומשפחתי לפי הצורך.

הקבוצה מתבססת על עקרונות שונים מאלה המצויים במסגרת לימודית רגילה, ומכוונת בעיקר לריסוקציה (הינו"א. דימלט: אולי תסכים להשתמש במושג שיקום מחדש?) מקבל. - של הילד תוך גישות שונות. בקבוצה הילד נמצא בתנאי מורטוריום, בלי הלחץ הקיים בבית-הספר; כל ילד מתקדם לפי יכולתו ומשתתף בפעילות קבוצתית באופן וולונטרי, המטרה בגישה זו היא למנוע היסטכול ואי-בטחון, ולשנות את דמות עצמו של הילד. הקבוצה עלולה באותה עת להתמודד עם ילדים מבוגרים המגלים פסיביות וחוסר התעניינות במתרחש סביבם, וילדים אגרסיביים שהתנהגותם היא תוצאה מאי-יכולתם להתמודד עם מצבים מסויימים. הצלחתה של קבוצת קלט היא בעיקר: (1) יכולתה לשנות את תפיסת הילד לגבי מסגרת לימודים; (2) יכולתה לשנות את תפיסת הילד לגבי דמויות אוטוריטביות; (3) לפיתוח יכולתו של הילד להתמודד עם מצבים שונים ודרישות שונות בחברה הדומיננטית. הצלחת תהליך הריסוקציה תלויה בפיתוח בסיס לקומוניקציה בין אנשי צוות הקבוצה ובין הילדים אשר תביא לקבלת והעברת ידיעות, אימון והדגשת השתייכות ושוויון על-ידי הילדים". אלה הן המשמעות של הקבוצה ובהתאם לכך פעלו הקבוצות בשנתיים האחרונות.

מה קרה עם הילדים האלה בתשל"א לקראת תשל"ב? אני קורא מתוך הסקר: "כדי להעריך את מידתם ומשפעותם של השינויים שחלו במצבם של 41 ילדים במשך שנת טיפול בקבוצת קלט בדקנו מה יהיה גורלם בשנת הלימודים הבאה, תשל"ב, לפי הערכת יכולתם של הילדים על-ידי העובדת הסוציאלית, בכל קבוצה הילדים נשלחו למסגרות המתאימות לדרושותיהם. הנתונים היו כדלקמן: לפי הערכתה של העובדת הסוציאלית 14 ילדים היו מוכנים לחזור ולהתמודד עם דרישות בית-הספר היסודי; 6 ילדים נשלחו למסגרת מפת"ן; 7 ילדים נזקקו לטיפול מוסדי עקב בעיות מיוחדות או כתוצאה מלחץ משפחתי. ילד אחד נשלח למרכז נוער והוחלט ש-21 ילדים ישארו במסגרת קבוצת קלט לשנה נוספת.

עקבנו אחרי 49 הילדים בשנת תשל"ב כדי לרעך אם ההחלטות משנת תשל"א בוצעו וכך להעריך את פעולותיה של קבוצת הקלט. הנתונים הם כדלקמן: 11 ילדים נקלטו בבית-הספר היסודי; 6 ילדים שנשלחו למפת"ן נקלטו במסגרת זו, ו-5 ילדים נמצאים במוסדות; ילד אחד נמצא במסגרת אחרת שלא צויין; ילד אחד נמצא מחוץ למסגרת כלשהי, ו-25 ילדים, שהם 51% נשארו במסגרת קבוצת הקלט לשנה נוספת.

אלה הנתונים שיש לנו. אינני רוצה לומר שלאור זה ההצלחה היא יוצאת מן הכלל; אינני יודע אם הסקר של קבוצת הקלט הזאת בא ללמד על הכלל כולו, אבל במידה מסויימת ודאי ניתן לומר שנעשה משהו חיוני לגבי חלק ניכר של הילדים כדי שלא ימשיכו להתדרדר.

אשיב עתה לשאלות שנשאלו בישיבה הקודמת לפי הסדר.

הינו"א. דימלט: הילדים שהיו בקבוצות קלט בתשל"א - מי היה היוזם של המפעל הזה, אתם או הרשות המקומית?

ש. מלכיאלי: הדבר נעשה בהתאם להנחיות שיש לשלושה השותפים למפעל. בדרך-כלל שיתוף-הפעולה הוא כזה, שאם שהעובדת הסוציאלית או המדור לנוער ברשות המקומית, הצביעה על ילדים שמסתובבים ברחוב וצריך למצוא להם פתרון. לפעמים זה מנהל בית-הספר או מפקח מטעם משרד החינוך. היוזמה היא לרוב מגורם מקומי ולא מרכזי. אנשי המקום מודעים יותר לבעיות הסוציאליות באזור שלהם מאשר כל רשות אחרת.

מר שרלין אמר בישיבה הקודמת: "אילו היו קציני ביקור מדיר, לא היתה בעיה, היינו מקבלים רשימה כזאת מהם... בתי-ספר נותנים לנו את רשימות הילדים שאינם מנקרים ביקור מדיר, ולאלה יש לנו פתרונות של שעורי עזר. אבל אין לנו רשימה של ילדים שהם מחוץ לבית-הספר, שהם לגמרי מנותקים מבית-הספר. אילו היתה רשימה כזאת, אני מניח שהיתה מגיעה למשרד החינוך, ואז היינו פותחים כיתת קלט. עד היום לא קיבלנו רשימה של ילדים כאלה". המדובר כאן לגבי ירושלים. ברצוני להבהיר שבצעם דברים אלה רק מחזקים את הרזון-ד'אטר של המפעל הזה.

ש. מלכיאל:

היתה שאלה למה הילדים צריכים להיות מנותקים שלוש חדשים מבית-הספר, ורק אז דואגים לקלוט אותם בקבוצת קלט. כל עוד הילד אינו מבקר בבית-הספר יום או יומיים ועדיין איננו, מבחינת החוק, תלמיד נושר או שאינו מבקר בסקור סדיר בבית-הספר, איננו חושבים - ובענין זה שותפים גם חברי במשרד החינוך - שצריך מיד ללכת באמצעים ורסטיים ולנתק אותו מבית-הספר. לכן יש פעילות במסגרת בית-הספר שמשרד החינוך ספתח אותה, כדי לעזור לילדים אלה לחזור למסגרת זו של קבוצות עזר טיפוליות. רק אחרי שאמצעים אלה לא הצליחו צריך לנקוט באמצעי חריף יותר ולטפל בילד מחוץ למסגרת הרגילה של בית-הספר ולתת לו את הטיפול המתאים על-מנת לבנות להחזיר אותו למסגרת של בית-הספר היסודי הרגיל, או להעביר אותו למספח, או מרכז נוער וכדומה. דברים אלה מחזקים את התיזה שקבוצת קלט מיועדת לילדים שהמסגרת הרגילה אינה עונה על צרכיהם.

לדברי מר סיפטן בישיבה הקודמת, ע" 7 של הפרוטוקול, שברגע שתלמיד נושר, ואיננו רוצים שיתדרדר לרחובה של העיר הגדולה, צריך להכניס אותו למסגרת. זה בדיוק בהמשך לדברים שאמרת. משרד החינוך בעצם גם כן קוצר שלבים לטיפול, וכל עוד השלבים הראשונים עשויים להצליח, אסור לנתק את הילד. רק השלב הרביעי הוא שלב של קבוצת קלט. כאן נכנס משרד הסעד לתמונה, ולא מפני שאנחנו רוצים לסלא תפקידו של משהו אחר. יש לנו במשרד הסעד די תפקידים שאנחנו רוצים לסלא אותם, בלי שגרצה לפלוש לתפקידים של משרדים אחרים.

אנחנו גלינו את הצורך הזה ונתבקשנו להכנס לענין על-ידי משרד החינוך והכל נעשה תוך תיאום אתו. כפי שהסברתי בישיבה הקודמת, לקראת שנת הלימודים תשל"ג ישבו אנשי משרד החינוך ואנשי משרד הסעד ודנו בענין קבוצות הקלט, ואז יצא החוזה בחתימתו של מר קרייזלר ללשכת הסעד כיצד פעולה זו תתואם.

חה"כ נאור שאלה למה צריך לחכות שלושה חדשים עד שנכנסים לפעולה - אני מקווה שהדברים שאמרתם ישכנעו אותה, כי אנחנו חושבים שזו תקופת המינימום. אם היינו יכולים לדחות את הוצאתו של הילד מהמסגרת הרגילה ודאי היינו עושים זאת.

א. רזיאל-נאור: השאלה אם בינתים הילד לא הוציא את עצמו.

ש. מלכיאל:

אני בטוח שלא בודקים כחוט השערה, ואם מתברר למספלים בילד שהוא נותק ואין מקום בשבילו בבית-הספר אחרי שנית-הספר עשה כל מה שאפשר ולא הצליח, אז יכול הילד להקלט בקבוצת קלט. אני מסכים להערתה של חה"כ נאור, שאינה מבינה איך אפשר שתהיה דרישה פורמלית בזאת, שצריך לחכות שלושה חדשים, אבל עלי לומר שכאן בוודאי אין מקום לטענה כלפי משרד הסעד.

חה"כ הרמן שאלה איך אפשר לחלק את הילד בין כל-כך הרבה גורמים - אני מסכים לזה, אבל לאור הדברים שאמרתם קודם נדמה לי שברור הדבר, כי משרד הסעד נכנס לתחום פעולה זו בהעדר פעילות אחרת. הבעיה כסובן היא בעיקרה בעיה חינוכית, ורק אחרי שהאמצעים החינוכיים הרגילים לא הביאו את הדבר על פתרון, צריכים שרדתי הסעד להכנס לתמונה. החלוקה בטיפול אינה צריכה בהכרח להביא נזק לילד הסטופל, אם העניינים יוסדרו בצורה מניחה את הדעת. אני חושב שאנחנו נמצאים בדרך הנכונה, לפחות מבחינת המצב כפי שהוא היום.

חה"כ הרמן אמרה שאין גוף אחד שאחראי לסדיניות ואין סדיניות... מביאים את זה בצורה כזאת כאילו מדובר בהעברת רהיט ממקום למקום. והרי מדובר על ילדים הזקוקים להבנה וטיפול רציני ביותר - אני מסכים גם לזה. אבל ברצוני לומר לחברים הנכבדים, שזה אינו הנושא היחיד שבו מספלים משרדים שונים בילדים, יש עוד נושאים כאלה. במשך שבועות ישבנו יחד - אנשי משרד הסעד עם אנשי משרד החינוך - על-מנת לעבור על התחומים המשותפים, וכיצד ניתן לטפל בהם כדי שהילד לא ייפסא מפסיד. אני מקווה שתהיה כאן התקדמות, אבל התקדמות עוד אינו קובעת את הפתרון.

כאן יורשה לי להאזין בדברי שר הסעד, אשר פורסמו בעתוונות, הרבה מן הבעיות האלה, אם זה קבוצות קלט ואם זה הוצאת ילדים מהבית, סידור מוסדי ועוד נושאים שונים, דעתו של שר הסעד, כדי שיהיה תיאום מלא והילד לא ייפסא מפסיד, על-ידי זה שהטיפול מתחלק בין כמה

ש. מלכיאל:

כסאות, שצריכה לקום ועדה עליונה בדרג עליון ביותר בנושא של רווחה וכל הקשור בכך. אם תהיה ועדה שרים לענין זה, כפי ששר הסעד הציע, אנחנו מקווים שבעיות אלה תוכלנה לבוא על פתרונן בצורה יותר טובה.

לדברים של חה"כ שחור - מוסדות מטפלים צריכים להיות, אבל התיאום צריך להיות בדרג הגבוה ביותר, כפי שכבר אמרתי.

לדברי חה"כ ידיד, שמפריע לו שהטיפול של משרד הסעד הוא במחלקה למניעת עבריינות - אני מודה על הערה זו, מודה ועוזב. לפני שנים, כאשר הנושא הגיע למשרד הסעד היתה קיימת יחידה שנקראה המרכז למניעת עבריינות, כדי למנוע ילדים מלהתורדר יותר. רק בימים האחרונים סוכם במשרד שהמרכז שיטפל במניעת עבריינות, כמו קבוצות קלט, שמו יוסב לשם יותר מתאים לקידום השירותים לנוער, שתפקידו יהיה בעיקר לסייע בידי כל גורם שהוא, לטפח את הלימוד ולסייע בפעולות שצריכות לסייע לילדים כדי שלא יתדרדרו.

חה"כ ידיד הזכיר גם את ענין הפנימיות - אמרתי כבר שזה נושא שצריך לדון בו בצורה יסודית, כי גם בנושא זה יש ויכוח בין משרד הסעד ומשרד החינוך: מי אחראי להחלטה להוצאת הילד מהבית? האם ההחלטה הזאת יכולה להשאיר בלעקית בידי המנהל והמורה, שהם בכל-זאת נתונים בתוך מסגרת, ואינני יודע אם הם יכולים להיות המחליטים הבלעדיים; כאן משרד הסעד חושב שההחלטה של העובדת הסוציאלית, שבקיאא יותר ברוב הבעיות של הילד אמונה יותר לגבי הוצאת הילד מהבית למסגרת פנימית.

פ. ידיד: למי כפופה העובדת הסוציאלית בבית-הספר?

ש. מלכיאל: היא עובדת של הרשות המקומית.

א. רזיאל-נאור: האם בכל בית-ספר יש טיפול של עובדת סוציאלית?

ש. מלכיאל: עדיין לא, אבל בבית-ספר שאין עובדת סוציאלית מוצמדת יש לשכה סוציאלית במקום, ובכל לשכה כזאת יש עובדת שמטפלת בבעיות הנוער, והיא צריכה להיות בתוך התמונה בענין זה. זה אחד הנושאים שנתון ברויכוח בין משרד הסעד לבין משרד החינוך וטרם הוכרע, וטוב יהיה שהענין יזכה לדיון מעמיק עד כמה שאפשר יותר מהר.

להערתו של חה"כ ידיד בענין ירושלים, כאילו אין כתובת אל מי לפנות. ההנחה היסודית שלנו שהרשות המקומית גם בעצמי חינוך וגם בעצמי סעד היא בוודאי האחראית הראשונה למה שמתרחש לגבי ילדים בתחום שפוטא.

אחת השאלות של חה"כ כץ היתה מכוונת למשרד הסעד - בנתונים שנתתי לגבי שנת תשל"א יש תשובה לענין זה, שחלק ניכר מהילדים חזר למסגרת. בגן-יבנה קבוצת הקלט חוסלה, כי כל הילדים חזרו למסגרות החינוכיות.

א. רזיאל-נאור: כמה ילדים היו שם?

היו"ר א. דימלט: יש בגן-יבנה קצין ביקור סדיר?

ש. מלכיאל: היו שם 14 ילדים, הקבוצה חוסלה כי רוב הילדים חזרו לבית-הספר או הועברו למסגרת אחרת.

לסיכום קבוצות הקלט בתשל"ב - מספר התלמידים שטופל בהם במשך השנה היה 380 ב-22 רשויות מקומיות, מהם חזרו לבתי-הספר - 94; כוונות למפת"ן - 47; כוונות למרכזי נוער - 24; כוונות לסיפור מוסדי - 34; הופנו לעבודה במסגרות שונות - 40; הומלץ להטמין בטיפולם בקבוצת קלט בתקופה נוספת בתשל"ג - 141.

היו"ר א. דימלט: כמה קבוצות קלט יש בשנת תשל"ג?

השנה יש 23 קבוצות, בהן 212 תלמידים ומתוכם כבר הוחזרו למסגרות חינוכיות ושיקומיות שונות

ש. מלכיאל:

40 תלמידים.

בתוך זה נכללו גם ערים גדולות?

היו"ר א. רימלט:

בשנת תשל"ב היתה קבוצה אחת בתל-אביב ואחת בירושלים.

א. קרייזלר:

כיצד ייתכן שבתל-אביב יש רק קבוצה אחת של 13 ילדים, האם לא היה יותר תקציב?

היו"ר א. רימלט:

שתי מחלקות החינוך ברשויות המקומיות טענו שאינם זקוקים ליותר, כי השרותים הסוציאליים מטפלים בילדים הזקוקים, וילדים שהם טמש מנותקים יש רק קבוצה אחת. השנה דרשו פתיחת קבוצה נוספת.

א. קרייזלר:

אני מצטער להגיד שהתשובה אינה מספקת אותי. אני אישית מטפל בתל-אביב בקבוצת ילדים, שאני יודע

פ. יריד:

על בעיותיהם.

התשובה מפנה אותנו לרשות המקומית. כפי שאני מכיר את תל-אביב, אני מניח שיש רק קבוצה אחת.

היו"ר א. רימלט:

ש. מלכיאל: שתי הערות כלליות שנוגעות לנושא הזה וגם לנושא הכללי יותר של תפקידי שרותי הסעד בתוך שיתוף פעולה עם מערכת החינוך. לפי ההגדרות של העבודה הסוציאלית, אחד התפקידים של העבודה הסוציאלית הוא לפתח שרותי ריגור בהם קיימים או לסייע לשרותים כלליים אוניברטליים, כדי שיוכלו להגיע גם לאוכלוסיה שאינה יכולה לנצל אותם. אסביר למה כוונתי במה שנוגע לענין החינוך, חוק חינוך חובה הינו הוא חוק טוב, זה שרות אוניברטלי שמקצה חינוך בתוקף החוק לכל ילד בישראל, אבל יש קבוצות שאינן יכולות להינות משרות זה. כאן תפקידה של הלשכה הסוציאלית לסייע להן להינות משרות זה שניתן לכל הציבור.

יש מי שאומר - ואיני מסכים לזה לגמרי - שבצום רק 40% של האוכלוסיה שהניס מהשרותים הסוציאליים בצורה הסדירה, ויתר 60% מהאוכלוסיה צריכים בצורה זו או אחרת לקבל סיוע כדי שיוכלו להינות מהשרותים.

הסקר שאתה פתייחס אליו נעשה בישראל או צרדינה אחרת?

היו"ר א. רימלט:

ש. מלכיאל: זוהי ציסטה ממחקר של ד"ר יונה רוזנפלד מבית-הספר המוציאלי בישראל, שלדעתו יש חללים ריקים בתוקף החוק, ולא כל האוכלוסיה יכולה להינות ממנו. (היו"ר א. רימלט: מה השרותים?) - חינוך, בריאות - ועל-כן אם מתפקידו של הצובד הסוציאלי לעזור לנזקק להינות, צריך שללקוח תהיה עוצמה מסויימת כדי שיוכל להינות מהשרותים, אם עוצמה זו איננה הוא לא יכול להינות ממה שאחרים נהנים.

הערה אחרונה, נדמה לי שאם תפקיד העבודה הסוציאלית לסייע לנזקק הפרט לנצל במובן חיובי את השרותים הקיימים, הרי לא תהיה הפרזה לומר שפשרד הסעד מסייע לגורמים רבים, וביניהם גם משרדי סמסלה, ששרותיהם יתקבלו וישרתו את כל האוכלוסיות שלהן הם מכוונים. יש עוד קבוצות אוכלוסיה שבמסגרת של מערכת החינוך הן פועלות. מערכת החינוך היא גדולה מאד, היא מטפלת ב-700,000 ילדים; מערכת הסעד מטפלת בקבוצה קטנה שולית, וככל שמערכת החינוך הכללית תכנס יותר לטיפול באוכלוסיות שוליות, אנחנו נדחק במורה לשוליים של השוליים. אנחנו רואים את התפקידנו לסייע לאותן הקבוצות השוליות שהשרות הכללי אינו מגיע אליהן בגלל סדר העדיפויות שיש לו.

ברצוני לסיים בשתי דוגמאות שהיו בדיון, ברגע שנאמר לפשרד הסעד ששרות מסויים שהוא טיפל בו, פשרד החינוך מוכן לקבל אותו על עצמו, אנחנו ביטלנו אותו. אני יודע באיזו מידה חברי ועדה זו היו ערים לוויכוח שהיה בציבור, ואחר-כך היתה החלטה של הוועדה לשרותים ציבוריים. משרד הסעד טיפל בשנים האחרונות בתלמידים כחוק א' - ד' בקבוצות טיפוליות. אלה היו קבוצות שפשרד הסעד שתוך כודח מקומי בכל מקום ומקום

ש. מלביאל:

לקח ילדים שלא שולבו לא ביום לימודים ארוך, לא במועדונים בשעות אחר-הצהריים או בסוכות כדי לספק להם אחרי הלימודים פעולות חברתיות, הכנת שעורים וכו'. באה טענה של משרד החינוך אל משרד הסעד, בעיקר אל האוצר, - אנחנו לא יכולים לפעול שלא באישור האוצר - לפי משרד הסעד נכנס לענין זה. הדבר היה בדיון ושר הסעד הסכים, שאם משרד החינוך מוכן לטפל באוכלוסיה הזאת, משרד הסעד לא יעסוק בזה. נפלה החלטה שהחל משנת תשל"ג משרד הסעד לא יקבל תקציב לזה ויחדל לטפל בזה. כאשר משרד הסעד הודיע על הדבר ללשכות הסעד בכל מקום קמה צעקה: "אתם מודיעים לנו שאתם מושכים את ידיכם, אבל עדיין לא קיבלנו הודעה ממשרד החינוך, שהוא מוכן לטפל בקבוצות אלה". צעקה זו הגיעה לוועדת השרותים הציבוריים של הכנסת, ולפני שנת הלימודים תשל"ג הדבר נדון; אנשי משרד החינוך הודו ביעילות וחשיבות הפעולה, אבל אמרו שבשנת תשל"ג עדיין אינם ערוכים לקבל על עצמם נושא זה. על-כן החליטה ועדת השרותים הציבוריים להמליץ בפני האוצר להעמיד לרשות משרד הסעד את המשאבים הדרושים, כדי להמשיך בפעולה פבורכת זו במקומות רבים בארץ, עד לסוף שנת הלימודים תשל"ג.

ואכן לקראת שנת הלימודים תשל"ד סעיף זה אינו קיים במשרד הסעד והוא הועבר לתקציב משרד החינוך. שר הסעד ביקש משרד החינוך שהנושא הזה לא יפול בסדר עדיפויות נמוך במשרד החינוך. משרד החינוך הבטיח שיטפל בנושא ויפתחו אותו במידת הצורך.

זו דוגמה אחת של שרות שמשרד הסעד פתח בו, וכאשר הגיע המועד הוא היה מוכן להעביר אותו, רק אם יש מי שמוכן לקבל אותו.

הנושא השני הוא צוותות בין-מקצועיים. יש בנתי-ספר רבים צוותות בין-מקצועיים שמטפלים בילדים: מנהל בית-הספר, המחנך, העובדת הסוציאלית, הרופא וכו'. הם מקדישים טיפול מיוחד באם מתעוררות בעיות בקשר לילד הבודד. גם נושא זה משרד הסעד התחיל את הטיפול בו בשיתוף פעולה עם אנשים במשרד החינוך לפני 7 שנים, וכאשר אחרי נסיון של שנה ויותר הוכח שהדבר טוב, הוצע למשרד החינוך לאמץ נושא זה, אך הוא טען בשעתו שאין לו אפשרות לעסוק בזה. מתוך עדיפות שנתונה לשרד המשרד הסעד קבע לעצמו הוא המשיך לטפל בנושא. שר הסעד הודיע, גם לפני זה, כי בהתחשב בהנחיות שניתנו לצוותות הקיימים בתוך בית-הספר, היה זה יותר מתאים שזה יהיה תפקידו של משרד החינוך. ברגע שמשרד החינוך יודיע שהוא מוכן לקבל על עצמו להנחות את הצוותות ולפתח את הפעולה, משרד הסעד מתוך שמחה ומתוך אמון במשרד החינוך מוכן להעביר אתה נושא על-מנת שמשרד החינוך יטפל בו.

אני שמח על ההזדמנות של הדיון השותף בנושא הזה.

א. רוזיאל-נאור: הלה שקיבלנו כאן ממחלקת החינוך של עיריית ירושלים, תאריך 25.6.72, הייתי רוצה לדעת מה המצב עכשיו? בסעיף ג' נאמר: "76 תלמידים הם עדיין בטיפול של היחידה. 7 מהם הופנו למשפט על הפרת חל"ה. לחלקם הגדול בשלב זה אין פתרון במסגרות הקיימות." האם מאז ועד היום מצאו להם פתרון וכמה הם?

נאמר כאן שרק 8 תלמידים מצאו את מקומם בקבוצות קלט, מה המצב עכשיו?

ס. יריד: לא קיבלתי תשובה לשאלתי בקשר לטיפול בפנימיות. ברצוני להביא כאן סקרה מסויימת: ילד מכתה ו' הסתובב בשוק הכרמל ועזר לירקנים במקום לבקר בבית-הספר. מנהל בית-הספר הטליץ בפני האם לואנג לקליטת הילד בפנימיה, ולקאת שנת הלימודים תשל"ג היא עשתה מאמצים והכניסה אותו לפנימיה בפתח-תקוה. מנהל הפנימיה כתב לאם שהילד מתקדם יפה בלימודים, והוא דורש תשלום. אין באפשרותה של האם לשלם. פניתי בכתב ללשכה הסוציאלית וביקשתי את עזרתה, כדי שהילד ייקלט במוסד. תשובת המחלקה הסוציאלית היתה, כי פאחר שהאם על דעת עצמה שלחה את הילד למוסד הזה הם אינם מכירים בזה. אם גם משרד החינוך וגם משרד הסעד מודעים לבעיה, כי אכן הפנימיות יכולות להציל נפשות ויש להרחיב מסגרת זו, האם יש הנחיות ברורות מצד משרד הסעד לעובדים סוציאליים מה לעשות במקרה כזה?

לדעתי המדיניות לגבי הפנימיות אינה ברורה, וזה צריך לכלול בהמלצות הוועדה, כדי למצוא סעיף מתאים להרחבת מסגרת הפנימיות.

י. שיפוט:

יפה עשה בפעם הקודמת מר שרלין שהשתדל להסביר לוועדה שכתות קלט, זה לא נושא העומד בפני עצמו, אלא זה הפתרון האחרון של מערכת יותר רחבה שנקראית: ביקורת הביקור הסדיר ומניעת נשירה. אי-אפשר להבין אתה שאלה של קבוצות קלט אם לא רואים את התמונה בשלמותה. חייבים לתת קודם את התמונה הכוללת ואחר-כך אדבר על כתות הקלט עצמן.

עד שנת 1970 היתה לעיריית ירושלים קצינת ביקור סדיר אחת. בחוברת שלפניכם מופיעים רק קציני הביקור שמשדר החינוך משתתף בהחזקתם. חוץ מזה יש קציני ביקור רבים, ולא מהיום, ברשויות הסקופיות. טוב היה מבחינת מערכת החינוך לראות את קציני הביקור כולם ולא דוק אלה שגורם מסויים משתתף בהחזקתם. כפי שאמרת, עד 1970 היתה לנו קצינת ביקור אחת, ולפי הסיכומים ~~המסויימים~~ היא טיפלה כל שנה בערך ב-120 מקרים של ביקור לא סדיר ומניעת נשירה, והיתה הרגשה ברורה שיש יותר מקרים לטיפול מסוג זה.

בשנת 1971 החלטנו לפתוח בטיפול סיסטמטי בנושא הזה. יוני ב-6.1.71 הכינונו טפסים, ולפי מיטב ידיעתי לפני שגורם אחר פתח בנושא זה בפעולה שיטתית. אנחנו הוצאנו חומר זה לבתי-ספר עם הנחיות פדגוגיות, ואפרינו להם שאנחנו רוצים לטפל בנושא של ביקורת ביקור סדיר ומניעת נשירה בקנה מידה מלא. במקביל לכך אנחנו רוצים לברוק את הנושא בצורה יסודית, והכינונו יחד עם סכונ סאלד, הצעת מחקר בבעיית הנשירה ממערכת החינוך בירושלים. היות נאין לנו כסף לבצע מחקר כזה על-מנת להגיע לעבודה שיטתית, לאחר שהכינונו את הצעת המחקר ב-1971 פנינו כמה פעמים למשרד החינוך בעל-פה ובכתב וביקשנו מיטון המחקר והביצוע. באפריל 1972 קיבלנו תשובה סופית שמשדר החינוך אינו מוכן להדתם לביצוע המחקר הזה.

וחצי בינתיים פתחנו בפעולה ובשנת תשל"ג - החל מספטמבר 1971 הגענו ל-5/קציני ביקור סדיר מטעם העיריה. ביוני 1972 פרסמנו דו"ח פנימי, שהצגתי אותו לכם. הוא לא הוכן כדי לענות על שאלות שמופיעות בפרוטוקול. הכינונו אותו לעצמנו. לפי דו"ח זה מתברר שאותם 5.5 קציני ביקור סדיר בתשל"ג יעסקו בהכנת כרטסת ובאופן מקביל טיפלו במקרים של אי-ביקור סדיר שהגיעו ל-300. קרוב ל-220 הוזדרו לפסגרות מחננות ונשארו 76 לטיפול. מספר מסויים של מקרים מחכה לסידור בפנימיה. (היו"ר א. ריטלט: ומה בינתיים? סידור בפנימיה לוקח הרבה זמן). בינתיים הם יושבים בבית. (היו"ר א. ריטלט: או מסתובבים ברחוב).

חוץ מזה הסתבר שמתוך כך ש-5.5 קציני ביקור סדיר אינם יכולים להקיף את כל הבעיה, כולל מקרים קשים ביותר שלפעמים בולעים חלק ניכר מכוח העבודה שעומד לרשותנו, דרוש לנו יותר כוח אדם.

היו"ר א. ריטלט:

האם הוריי הילדים האלה לפי חוק הוזמנו לבית-משפט או שלא היה טיפול בגלל חוסר כוח אדם מספיק?

י. שיפוט:

הם הוזמנו למשפט. בימים ההם עוד לא היה התיקון בחוק המאפשר לעורך-דין העיריה להגיש משפט, והמשפטים נמשכו חדשים רבים וכמעט שלא היתה להם השפעה אפקטיבית. היום ישנה אפשרות לעורך-דין העיריה להגיש משפט ואנחנו עומדים להשתמש באפשרות זו.

אנחנו רואים בעבודה היחידה לביקורת ביקור סדיר ומניעת נשירה הצלחה רבה, ואני מצטרף שמו שרלין אפר כאן בישיבה הקודמת, על המצרים שעברו ביחידה זו, כאילו זו היתה עבודה פקידותית של מספר אנשים מאחורי שלחן. בין מליצה זו ובין המצב שהיה קיים בתשל"ג אין כל קשר מציאותי.

שנת תשל"ג היתה בשביל היחידה הזאת תקופה קשה, כיוון שגודע לחברים העובדים ביחידה זו, כי משרד החינוך דורש, כתנאי להגדלת מספר קציני הביקור הסדיר, פיטור חלק מהם שאין להם השכלה אקדמאית. חלק מהחברים המשיכו בעבודה במוראל ירוד, וחלק העדיפו להתפטר במקום לחכות לפיטורין.

בכל-זאת המשכנו בעבודה עם שלושה קציני ביקור סדיר, ובתקופה שבין ספטמבר לדצמבר 1972 טיפלנו ב-260 מקרים של ביקור לא סדיר, ובהם חזרו לפסגרות לימוד 163 ו-83 נשארו לבידור ולטיפול.

י. שיפסון:

כפי שאמרתי חלק המתיין לסידור פנימייתי וחלק דרש טיפול קשה מאד, וכוח האדם שלדשותנו אינו מגיע לטיפול בהם.

באופן מקביל התחלנו לטפל בסוג אחר של ילדים, שזה לא בדיוק אי-ביקור סדיר; אנחנו קוראים לזה: איתנו ילדים. כאשר טישהו מביא לנו ידיעה - זה יכול להיות בית-ספר או גורם אחר - על ילד מסויים שרשום שהוא צריך להופיע בבית-הספר, ולא יודעים איפה הוא, אנחנו מחפשים אחריו. טיפלנו ב-188 מקרים של פניות לאיתור ילדים, נוסף על 260 של אי-ביקור סדיר. מהם 141 נמצאו או הוחזרו למסגרות ו-47 עוד נמצאים - בחודש ינואר - בטיפול ולביטור.

זו יחידה קטנה וקשה לדרוש ממנה לטפל באותה תקופה לא רק באי-ביקור סדיר וסידור הילדים, אלא היא טיפלה גם בסידור בוגרי כתות קלט בתשל"ב. כידוע היו לנו 3 קבוצות קלט וכיוון שהן היו בתנאים פיזיים קשים, היינו מותקפים כמעט כל השנה מצד משרד החינוך ומשרד הסעד בשל התנאים הפיזיים הקשים האלה. אנחנו טענו וטוענים שקנה-המידה להצלחת כתות קלט צריך להיות הנוכחות וההמשכיות. הנוכחות היתה 100%. היה לנו רושם שגם מצחינת ההמשכיות ההצלחה היתה כמעט 100%, מה גם שהבאנו את ש לוש קבוצות הקלט למצב כזה שבקסץ יכלו הילדים להשתתף בקיטנה הכללית הרגילה, דבר שאיש לא חלם עליו לפני כן.

עכשיו קיבלתי מאנשי משרד הסעד את סיכום כתות הקלט בתשל"ב, ואני יכול להגיד בנחתון גמור שכתות הקלט בירושלים היו המוצלחות ביותר בארץ. היו בהן 31 ילדים, 21 פעיר-גנים ו-10 פנקעה, מהם רק 3 חזרו לבית-ספר יסודי רגיל. זה מאשר את הטיעון לנו, שהמטרה המוצהרת שהילדים שכתות הקלט חוזרים לבתי-ספר רגילים אולי תופסת בגן-יבנה, אבל אינה תופסת בעיר גדולה אחרי טיפול של 3 - 2 חדשים, 4 הלכו לחינוך סיוחד; 5 לפת"ן; 9 יצאו לעבודה; 2 סודרו במושב. (היו ר.א. ריפלט; לגבי ה-2 שיצאו לעבודה דאגתם לפטור?) אני משער שכן, אחרת שרות התעסוקה לא היה מקבל אותם. 2 הועברו לבית-ספר מקצועי, ועוד 2 - מצויין בדו"ח - הועברו לבתי-ספר אחרים. מתוך 31 מקרים קשים ביותר של משוטטים בעיר גדולה אחרי 3 חדשים, רק 4 נשארו לביטור ולטיפול. אני משווה זאת עם הסיכום הארצי שלפני ואני יכול לומר בוודאות שאלה היו כתות הקלט המוצלחות ביותר בתשל"ב.

אנחנו קיבלנו לתשומת-לבנו את הודעות משרד החינוך ומשרד הסעד בפגישות שונות, ועוד פעם בתנאים פיזיים קשים כאלה לא ילכו אתנו. לכן הנושא של כתות קלט בתשל"ג עמד לפנינו בצורה שונה לגמרי, גם בגלל זה שבמדיניות משרד החינוך ביצתיים הנושא של קבוצות קלט ירד לעדיפות אחרונה. כפי שהוסבר כאן יש תכנית שיקום א', ב' ו-ג' וכתת הקלט שופיעה כאפשרות אחרונה של תכנית שיקומית ד' רק לאחר שכלו כל הקצין.

היכן אנחנו עומדים כעת בנושא של כתות קלט בירושלים? אנחנו מחלקים נושא זה לחלקים. ראשית, כתות קלט של ילדים יותר צעירים, שהם מפילא בדרך-כלל גם מקרים יותר קלים, עד כהה ו'. יש לנו בנושא זה ויכוח אולי ארגוני-מקצועי עם משרד החינוך - אנחנו בדעה שלילדים כאלה עד כהה ו' גם כן טובה כתת קלט, אבל כתת קלט צמודה לבית-ספר מסויים. משרד החינוך או גורמים מסויים במשרד החינוך אינם חושבים כך; הם חושבים שלגבי ילדים עד כהה ו' מוטב לא להזכיר אפשרות של כתת קלט ולנסות כל האמצעים האחרים על-מנת שבזה יפתרו בעיית הילדים ולא נגיע לכתות קלט כלל. לשם-כך מפעיל משרד החינוך תכנית רחבה של שיעורי עזר. לפי האינפורמציה שלנו הפעלת התכנית של שיעורי עזר התחילה בספטמבר, לצערי לא בתאום אתנו. קציני הביקור הסדיר שלנו ועובדים סוציאליים לנו אינם יודעים על-כך. אני חושב שזה חסרון גדול. רק עכשיו קיבלנו הודעה בכלל משרד החינוך שהנושא הזה יהיה להבא תואם וכיצד על קציני הביקור הסדיר והעובדים הסוציאליים להגיש הצעות שלהם למנות גדולות של שיעורי עזר על-מנת לפנוע נשירה בעיקר עד כהה ו'.

עכשיו באים המקרים היותר מבוקשים והיותר קשים של כתות ז' - ח'. כפי שכבר אמרתי בקיצור בפעם הקודמת, יש ראשית-כל בעיה של מבנה. זה לא יכול להיות בבנין בית-הספר; זה כמעט לא יכול להיות בבנין של מרכז נוער, כי היום בירושלים יש לנו מועדון לקשישים, וזה ניצול מבורך של המיתקן והאפשרויות שלו, והילדים האלה אינם יודעים לשמור על נורמות של התנהגות בשמירת רכוש; אינם יכולים להיות יחד עם מועדון לקשישים לפני הצהרים ובמרכז נוער אחר-הצהרים, אנחנו צריכים לאתר מבנים, ויש לנו כמה

י. שיפטן:

רעיונות והצעות. ודאי עוד תהיה בעיה של תקציב, ומשרד החינוך ומשרד הסעד יצטרכו לסייע לנו. יש בעיה של סדנאות לילדים של כתות ז' - ח'. אי-אפשר להקים מסגרת שתהיה לימודית בלבד, וצריך לתת להם איזה שהוא אלמנט של חינוך קדם-מקצועי. אין בירושלים סדנאות שיש להם ימים ושעות פנויים שבהם אפשר לשבץ ילדים אלה. באנו בדברים עם משרד העבודה ועם המרכז להכשרה מקצועית, יש להם תקציב לקלט לגיל יותר מבוגר שאולי אפשר לצרף אליו קבוצת קלט גם של משרד החינוך וגם של משרד הסעד. יכול להיות שבימים הקרובים נקבל בעזרת משרד העבודה אפשרות לשבץ כתות קלט כאלה בימים מסויימים ובשעות מסויימות בסדנאות כאלה, שמשרד העבודה יסכים להקים.

היו"ר א. ריפלט: אז משרד העבודה יכנס כגורם נוסף.

י. שיפטן:

השיטה של משרד העבודה לא תפריע, הם אינם אוהבים שותפים; הם אוהבים לקבל חלק מהפרויאקט, ואת החלק הזה הם יקבלו. תבוא כחה עם מדריך לסדנא של משרד העבודה עם שיבוץ של שעות וימים. זה יהיה עוד השנה.

מדוע אנחנו חושבים שעוד השנה, או אפילו תוך השנה לאור הצטרפות עם 31 ילדים אלה פתכרו שכתת קלט זוהי תחנה חשובה להסתגלות ולהתנסות. אם אנחנו מסתכלים על ילדים אלה כמה חדשים בסוף השנה אנחנו מסוגלים לתכנן את השיקום האינדיבידואלי של כל אחד מהם החל מספטמבר השנה.

התחלנו לדון עם פקיד משרד החינוך על איתור הילדים, כי לפי המדיניות החדשה צריך להוכיח שנעשה שיקום א', שיקום ב' ושיקום ג', רק אז יעברו לשיקום ד'. (היו"ר א. ריפלט: כל זה תוך 3 חדשים?) לעת-עתה הצוותות שמאחרים את הילדים יעברו חודשיים. אני עדיין חושב שהקריטריון הזה אינו טוב לירושלים.

הערה כללית לגבי תשל"ג - קבוצת קלט זו מסגרת ארעית, אבל גם מסגרת ארעית צריכה להיות טמפית. אתמול אמרתי בשיחת טלפון למר שרלין: יש לנו הלכה: העושה סוכתו בראש התורן סוכתו פסולה, וההסבר הוא שאננם סוכה היא דירה ארעית, אבל גם דירה ארעית צריך שיהיה לה טמפ. אני אומר אותו דבר על כתת קלט. עם כל ההצלחה שבראיה רטרופקטיבית היום מסכימים לגבי תשל"ג, שכל קבוצת קלט לחוד היא מסגרת ארעית, אבל הסטרקטורה של קבוצת קלט צריכה שיהיה בה טמפ, כי אנחנו צריכים לאתר מבנים שלא יכפו עלינו מהיום הראשון נורמות התנהגות מבחון. צריך להשאיר אפשרות של חינוך קדם-מקצועי; צריך למצוא יחד עם משרד החינוך איך להתגבר על בעיית הקריטריון הפורמאלי. צלחתאם אותו לתנאי ירושלים; אם אנחנו נצליח בצורה זו להתחיל השנה ולהמשיך בשנה הבאה כל קבוצת קלט תהיה ארעית, אבל הסטרקטורה תהיה קבועה.

היו"ר א. ריפלט:

ביקשתם ממשרד החינוך מסגרת קבועה יותר לקבוצות הקלט שאתם רוצים להקים?

י. שיפטן:

כרגע אנחנו דנים באופן קונקרטי עם משרד החינוך על שלוש בעיות: א) אנחנו צריכים בדעה שצריך לחשוב על קבוצות קלט עד כחה ו' ליד בית-הספר; ב) אם לא נאתם מבנים שנצטרך להכניס בהם שפוצים יסודיים משרד החינוך יצטרך לסייע לנו מבחינה תקציבית; ג) לגבי הקריטריונים לאישור הילדים, אנחנו חושבים שזה לא ענין ל-3 - 2 חדשים, אלא צריך להיות זמן גמיש.

היו"ר א. ריפלט:

בתשל"א שיקפתם את מצבם של 120 ילדים מתוך למעלה מ-200, ו-80 מחכים בבית למידור בפנימיות. זה שנתיים, האם לא חשבתם שאולי עד שיהיה הגואל של הפנימיה, ואי-אפשר לדעת מהי הגואל הזה יבוא, בכל-זאת לעשות איזה דבר עם הילדים ולא להפקיר אותם לרחוב?

י. שיפטן:

זאת עשינו בתשל"ב - 8 מתוך 300 שטיפלנו בהם ועוד 23 שקיבלנו משרותי המשפחה והקהילה של העירייה. אבל בכל פגישה עם אנשי משרד החינוך ומשרד הסעד הותקפנו בשל התנאים הפיזיים הקשים, והגענו למסקנה שבתנאים פיזיים כאלה לא לעשות זאת עוד פעם. היה מחסור במבנים.

היו"ר א. דימלט:

מי קבע את הצורך בפנימיה בתשל"א?

י. שיפטן:

שרותי המשפחה והקהילה. המצב קשה. לפי ההשוואה עם תל-אביב ועם חיפה ולפי הצורך המקומי בירושלים צריך לפחות 1000 מקומות בפנימיות בשביל מקרים קשים ביותר. בירושלים יש כרגע רק 600 מקומות וזו בעיקר בעיה תקציבית. אין לעיריה אפשרות להשתתף בסידור של יותר מ-600 ילדים בפנימיות.

נ. אליעד:

האם כאשר פאחרים את הילדים הם באים ברצון?

י. שיפטן:

זו הייתה הפתעה גדולה ביותר בקבוצות הקלט. התחלנו עם 31 ילדים אלה בתנאים קשים ביותר, הנוכחות הייתה 100% יום-יום. במקרה ביקרה אז בארץ מופחית מאנגליה, הגב' אלס, ושאלנו אותה איך היא מסבירה את הדבר. היא אמרה שבדרך-כלל בספרות כתוב שאלה ילדים שלא אפרו להם אף פעם מלה טובה, לא אפרו אף פעם כן, אלא רק לא. וכאשר הם מצאו מסגרת של התמצאות חיובית הם באו יום-יום.

ברצוני להוסיף אינפורמציה על ענין שבפעם הקודמת

אולי לא היה ברור לחלוטין - אנחנו כרגע מכינים קוד ממוכן של תלמידים וזה יעזור לנו באיתור מל"ל של הילדים. עשינו סיפקד של גילאי כתות א' עד ח'; בימים אלה אנחנו גורמים מיפקד בכתות ביניים. גמרנו את שיטת הלימודים ובקבלת הלימודים בטקובץ על-מנת לאתר את הילדים לאחר השוואה של הנתונים האלה עם מצבות כוח האדם בבתי-הספר, ובימים אלה נחליט מה תהיה שיטת העדכון המתמיד של הנתונים בקובץ, על-מנת שהמיפקד החד-פעמי יהפך לשיטת קבועה.

לאחר שאנחנו מצדנו חתמנו את החוזה להפעלת הפרוייקט

הפנימי, אנחנו מחכים שמשרד החינוך מצדו יחתום עליו. (א. שמואלי: הוא חתום וכבר נשלח). רק אז ירשה לנו המנגנון להוציא מיכרז. כאשר יוקם הצוות אנחנו נעשים שיחד עם משרד החינוך הם יתחילו לפעול בעיקר בשלושה כיוונים: א) סידור אותם התלמידים שנשארו לבירור ולטיפול; ב) לעבור לחלוקה יותר מקופית ממה שזה מחולק בין מעט קציני הביקור הסדיר שיש הייום; ג) נמצא דרך להיערך בפניוחד לגבי הנושא שנקרא: משפחה רב-בעייתית - מקרים קשים ביותר של ילדים באים בדרך-כלל משפחות מסוימות שהן עמוסות בצורה רב-בעייתית.

נ. אליעד:

לאיזה משרד משלתי אתם שייכים: משרד החינוך או משרד הפנים?

י. שיפטן:

משרד הסעד.

היו"ר א. דימלט:

ומשרד הסעד יפנה אותנו למשרד האוצר.

נ. אליעד:

מה קורה עם ילדים שהמדינה חייבת ללמד אותם במסגרת חוק חינוך חובה?

ש. ברוכיאלי:

זה ענין של משרד הסעד.

י. שיפטן:

כפי שאמרתי, באופן אובייקטיבי ירושלים זקוקה ל-1000 מקומות ויש רק 600.

מ.צ. נריסה:

בדו"ח של המחלקה לחינוך של עיריית ירושלים נאמר: 26 תלמידים שדנוח ליחידה על אי-ביקור בבית-הספר נתגלו בבתי-ספר אחרים. הכי צד?

י. שיפטן:

ילד יכול לקחתחילה להרשם לשני בתי-ספר, ואם הוא לומד באחד בית-הספר השני אינו יכול לדעת.

י. שרלין:

יכול ילד להרשם לבית-ספר מפלכתי דתי ולבית-ספר של החינוך העצמאי, וההורים החליטו לשלוח אותו לחינוך העצמאי. אם המנגנון מחפש מוצאים את הילד.

י. שרלין:

ברצוני להתייחס לכמה דברים שנאמרו כאן כדי להבהיר אותם. אחד הנושאים זה ירושלים. אנחנו חתמנו על הסכם, ואני מקווה שבימים הקרובים הוא יופעל, ויהיו לנו 10 קציני ביקור סדיר בירושלים; הם היו אבן נגב לבעיית הטיפול בילדים המבקרים ביקור בלתי-סדיר ממש, ואינם במסגרת ההגדרה של נושאים. היחידה הזאת צריכה לדאוג שהביקור בבית-הספר יהיה סדיר, והיא גם יכולה לעשות הרבה יותר מכך.

אשר לעובדים שהיו עד עכשיו, שנאמר עלי, כי אמרתי שהם פקידים. אני קורא מתוך הפרוטוקול מדברי מר שיפטן בישיבה הקודמת: "האמת היא שהפעילו אותם על בסיס של פקידים ולא על בסיס של מורים מוסמכים". מר שיפטן עצמו העלה את הנושא הזה.

מכאן לדברים שנתבקשתי להגיב עליהם בפעם הקודמת. קודם-כל, רשימה של קציני ביקור סדיר. כן יש לנו מספרים על הביקור הבלתי-סדיר לפני הסיכום של השליש הראשון של תשל"ג, פרי עבודתם של 68 קציני ביקור סדיר בארץ. הסך-הכל הוא כלהלן: מספר הילדים בטיפול בכתות א' עד ח' - 1680. אלה אותרו, טיפלו בהם וכמעט כולם סודרו. בכתות ט' - 1176 ילדים. אני עוד אומר מה היא הבעייתיות של כתות ט'; סך-הכל טיפלנו ב-2856 ילדים. אם נביא בחשבון שזה פרי עבודתם של 68 קציני ביקור סדיר ולפי ההנחה שלנו אנחנו מקיפים במקרה הטוב 30% מהאוכלוסייה של התלמידים, אפשר להבין מה הבעיה של האוכלוסייה בארץ, ואפשר לתאר מה בערך יהיה תפקידם של קציני הביקור הסדיר בתקופות הבאות.

לגבי הטיפול בילדים אלה - עניינם מהותיים: משרד החינוך הוציא חוברת על הטיפול בביקור סדיר בתשל"ב, וקבע כללים מה יהיה הטיפול. מצאנו שאין הדברים מספיקים ולאור זאת הוצאנו חוברת שנית בתשל"ג, בה נקבעו עקרונות הקובעים בדיוק היכן מקומם של כתות הקלט. זה בערך מדגים את דברי בישיבה הקודמת, שכתת קלט היא רק צורה אחת מסוימת בשלב מסויים של טיפול בנושאים. בשום-פעם ואופן אין לראות בכך את הפתרון לבעיית הנשיירה. יתרה מזו, משרד החינוך תרם בהפעלת שיצור העזר, וזה ודאי פתר את מרבית הבעיות.

אתפול ביקרתי במוסד שבו נעשה נסיון חדש, שהוא הנסיון הראשון מסוגו בארץ, של טיפול בתוך בית-הספר על-ידי הקמת מועדונים במסגרת בית-הספר, אבל לא בנוסח המקובל של מועדונים. הכוונה כאן למועדון שמטפל בילדים המבקרים ביקור בלתי-סדיר כאשר הפעולה בתוך המועדון היא מצד אחד ביקור חברתי על-ידי מורה ומדריך חברתי בתוך בית-הספר; מצד שני, מורים מקצועיים שבאופן אינדיבידואלי מתנחים את הבעיה של כל תלמיד ותלמיד שנשלח למועדון זה; קובעים מה הבעיות השיקופיות ובהתאם לכך מטפלים בילד מהרגע שהוא נכנס למועדון, כדי להביא אותו למצב שיוכל לחזור לפעילות תקינה.

פעולה זו נעשה על-ידי ביקור קצין ביקור סדיר מקומי בבית-הספר חגיב בראשון-לציון. זה נסיון מעניין בפיוחד, מאחר וזה בית-ספר של 1500 תלמידים, אחד מבתי-הספר הגדולים בארץ עם הרבה בעיות. זה אינו דומה לבית-הספר שהיה לפני 15 - 20 שנה; ההרכב של התלמידים הוא הטרונג'י של האוכלוסייה הרגילה בארץ היום, החל מילדי עולים שבאו זה עתה והמשך בילדים שהגיעו לפני שנים מספר, וכלה באוכלוסייה הוותיקה מהאזור הקרוב. בית-ספר זה נתקל בקשיים גדולים מאד של ביקור בלתי-סדיר. ראיתי ביסוסי דומה לזה בשלוש ארצות: בונטוק; באנגליה ובארה"ב; בארה"ב היו כמה וריאנטים, בעלי שם וצורה קצת אחרים.

נדמה לנו שזו תהיה אחת הצורות היעילות ביותר של התקופה לבעיית המבקרים הבלתי-סדיר. הבעיה היא שזה יקר מאד... (מ.צ. ברניה: מה הפיוחד בניסוי הזה?) הפיוחד הוא שהילדים אינם מוצאים בבית-הספר, אינם מקבלים תווית של תלמידים נושאים, הם חלק מבית-הספר ועם זה הם מקבלים טיפול אינדיבידואלי.

א. רזיאל-נאור: אני שמחה שעושים דברים כאלה, אבל ברצוני להזכיר למשרד החינוך שמועדון כזה הקים בזמנו ד"ר אידלסון בבית-הספר של עיריית תל-אביב בימי הוועד הלאומי; כאשר הייתי מורה בבית-הספר "אהבת ציון" ב-1936 היו כבר בתל-אביב מועדונים כאלה, ואנחנו שלחנו לשם ילדים לשעות הבוקר, לשעות אחה"צ ולשעות הערב, והיו

א. רזיאל-נאור:

שם ילדים שעוד ביקרו בבית-הספר, והיו כמו תלויים בחוט השערה, יום ביקרו ושבועיים לא; והיו ילדים שביקרו כסדר אבל מסיבות סוציאליות-משפחתיות וכלכליות צריך היה לשלוח אותם למועדון, כי ארוחת-הצהרים התחשבה כשבילם. היו ילדים ש"שכחו" את הדרך לבית-הספר, אבל המועדון הזה החזיק אותם ברמה, עד כדי כך שבוגדי המועדון הזה, שעברו את כל התהליכים המקובלים בארץ, כולל שדות בצה"ל, כולל קורסים למדריכים, הם עכשיו מדריכים במועדונים של עיריית תל-אביב. צריך ללמוד מן העולם, אבל אל נשכח גם את ההיסטוריה של עצמנו.

י. שרלינג:

אני מקבל את הדברים. כמובן שהמועדון הזה יקר בעיקר בשל השיטה שנפעיל אותה שם, וזה בשל המחסור בכוח-אדם בהוראה, ובשל הצורך בטיפול אינדיבידואלי. מרבית העבודה תיעשה על-ידי מטפלי המחשה, מכוננות תכנות, רשמי-קול עם קטנות המורכבות משעורים קצרים, שהילדים יבחרו בעצמם את נושא השעורים. משך השעור הוא קצר ביותר, ובדידי הילד יהיה לקבוע את אורך וסוף השעורים שהוא יקח. אני מביא זאת, כדי להראות שכתת הקלט אינה הפתרון היחיד.

דוגמה אחרת מעשיית מאד לגבי כתות הקלט = ביקרתי אתמול בפתח-תקווה בכתת קלט הצמודה למפ"ח, וכאן אני מעלה את הבעיה שהיורות את עיקר הטיעון שלנו. כתת קלט אינה יכולה לפעול באורח עצמאי והיא זקוקה לפי עדות המטפלי, איש משרד הסעד, וגם עדות המורה שהיא איש משרד החינוך = שדורשים בכל תוקף מסגרת התייחסות חברתית גדולה שיש בה כל הצטרפות של התייחסות שהילד רוצה בהן. הוא אינו יכול להשאיר במסגרת עצמוצמט מנותקת מהמציאות החברתית שאלפי חברים שלו בשכונתו נמצאים בה. הבידוד הזה הוא בידוד מקשה ביותר גם על המורה וגם על המדריך. התביעה היסודית שלהם הייתה להצמיד אותם לבית-ספר מסודר ומאורגן; אינם יכולים להשאיר כפעולה עצמאית.

אי-לכך בעיית כתות הקלט הפכה להיות בעיה שמחייבת תנאים טובים וקשר עם מוסד מסודר ומאורגן.

ומכאן להדרכה בצרונת. אמרתי בפעם הקודמת, שלצערנו משרד החינוך לא מספיק נתן את דעתו בשנים הקודמות לבעייתיות מסוימת של הצעירים בשוליים. השנה נעשה ניסיון על-ידי הפעלת מדריכים להוראה מסייעת בתפקידי כאלה, ואת הניסיון הזה בודקתי אתמול בפתח-תקווה. אם אסכם את דברי האחרים במקום, אין להשוות בכלל, והקו הוא קו מהותי. כאשר כתת קלט קיימת מפני שמישהו רצה בה שתם, או כתת קלט מקבלת הדרכה של הוראה מסייעת זה יוצר טלולטי שיקום לכל אחד מהתלמידים בהתאם לרמתו. הבעיה הנוצרת, שהנשימה בירושלים תקום או לא תקום אם יהיו כתות קלט. אני טוען שכתת קלט זו אחת האפשרויות ולא הראשונות בסדר העדיפויות; היא די מאוחר פותרת את הבעיות, אבל רק עם יהיו תנאים טובים ואם תהיה הדרכה מכוונת ושיקומית מארח אינדיבידואלי, ואי-אפשר להסתפק בהכוונה כללית סתם. (צ.מ. גרייה: הפעולה נעשית כדי לכוון את הילדים למקום מתאים?) פעולת ההכוונה היא לא בכתת הקלט, עיקר ההכוונה היא לפני שהילד מגיע לכתת הקלט. זו הפעולה של קציני ביקור סדיר ופעולות ההכוון.

(היו"ר א. רימלט עוזב את הישיבה)

ברצוני להוסיף משהו בענין הפנימיות - אנחנו נגענו בפעולה זו. אני מקבל את הטיעון של משרד הסעד שהם ממונים על ענין הפנימיות. אנחנו מקבלים את העקרון שילד אינו יכול להגיע לפנימיה בלי חוות-דעת העובדת הסוציאלית. זה באשר בפירוש בחוזר של הפנכ"ל, שרק אחרי חוות-דעת של העובדת הסוציאלית יהיה טיפול בהעברה לפנימיה.

השנה ניסנו לפעול בנושא זה, זו הפעם הראשונה. היו אצלנו 500 בקשות להעברה לפנימיות; 250 ילדים סודרנו בפנימיות מתוכם 100 ילדים במכינות של עליית הנוער; 50 במוסדות של עליית הנוער; 100 בקיבוצים בגיליים 7 עד 12, והיתר בגילאי 13 - 15. אנחנו רוצים להרחיב פעולה זו ויש מקום להרחיבה; הצרכים מרובים מאד, אלא שלצערנו הרב לא הבעיות התקציביות קובעות, אלא בעיות של מקומות קליטה. אין מקומות קליטה.

י. דלין:

אנחנו מדברים על אוכלוסיה מיוחדת, לא אוכלוסיה רגילה, ששם נצטברו אפשרויות. מדברים על אוכלוסיות ילדים שחלקה חיה בנורמה וחלקה מתחת לנורמה, וזה רק במוסדות ובמכונות של עליית הנוער שהקציבו 100 מקומות בשנה שעברה וכמספר הזה גם השנה.

כרגע אנחנו מנסים לעזור למוסד של הכשרת ילדים בהקמת פנימייה באמירים לגיליים אלה, ועל-ידי-כך נוסל לספק תביעות של אוכלוסיות ילדים בגיליים אלה, במספרים הרבה יותר גדולים. זה יהיה ארגון כללי ארצי, אבל מבחינה טכנית יש מקום לכך רק באמירים.

יש שתי הצעות בתכנון של פנימיות גדולות יותר, שהן בשלב תכנון כאשר הכוונה היא בערך ל-400 מקומות נוספים. פעולול אלו אנחנו עושים באמצעות שני המוסדות שעוסקים בזה, והם: עליית הנוער, שיש לה בלי עיון והכשרה, והמוסד לקליטת ילדים.

מ"מ היו"ר א. כ"ץ: אני מודה מאד לכל אלה שתדמו להבהרה נוספת של קליטת הנוער בירושלים ובכל הארץ. הוועדה תקדיש לנושא ישיבה נוספת לסיכום.

הישיבה נבעלה בשעה 11.00